שֶׁיש לָהֶן שערות כאילו הִגִּיעוּ לְפִרְקָן וְעדיין לֹא הִגִּיעוּ לִכלל שָׁנִים הראויות לכך, ומתביישות בשערותיהן ורוצות להשירן, עֲנִיִּים טוֹפְלוֹת אוֹתָן – סכות את שערותיהן בְּסִיד, כדי להשירן, וּבְנוֹת עֲשִׁירִים טוֹפְלוֹת אוֹתָן בְּסוֹלֶת כדי להשירן, וּבְנוֹת מְלָכִים טופלות אותן בְּשֶׁמֶן הַמּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר בענין הנערות שבאו לאחשורוש אחר הריגת ושתי 'שֵׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמּוֹר', כלומר, היו סכים אותן ששה חודשים בשמן המור קודם שנבנסו לאחשורוש, ומשמע שדרך בנות מלכים לסוך עצמן בשמן המור. ורבי אליעזר שאמר 'אף תבשיטי נשים' כוונתו לסולת שבנות העשירים סכות להשיר שערן.

הגמרא מבררת מהו שמן המור. מבררת הגמרא: מַאי שֶׁמֶן הַמּוֹר. משיבה הגמרא: רַב הוּנָא בַּר יִרְמְיָה אוֹמֵר, סְטָטֵת – משחה לרפואה. וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר, שֶׁמֶן זַיִת שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁלִישׁ – הנעשה מזיתים שלא הגיעו לשליש בישולם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַנְפִּיקְנִין ששנינו (מנחות פה:) שאין מביאים למנחות, היינו שֶׁמֶן זַיִת שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁלִישׁ – הנעשה מזיתים שלא הגיעו לשליש בישולם.

שואלת הגמרא: וְלָמָּה סָכִין אוֹתוֹ – למה בנות מלכים סכות את בשרן בשמן המור. משיבה הגמרא: מִפְּנֵי שֶׁמְּשִׁישׁ אֶת הַשֵּׂעָר וּמְעַדֵּן – מצחיב ומיפה אֶת הַבָּשָׂר.

שנינו במשנתנו: זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁהוּא מִמִּין דָּגָן הרי זה עובר עליהם בפסח. הגמרא מביאה ברייתא לבאר את משנתנו: תַּנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי מֵאַחַר שֶׁשָּׁנִינוּ בסיפא של המשנה שְׁכָל שֶׁהוּא מִין דָּגָן חַיִּין זֶה עוֹבֵר בַּפֶּסַח, לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים ברישא אֶת אֵלּוּ שעובר עליהם, כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכו', הרי מן הכלל יש לנו לדעת שהם אסורים מאחר שיש בהם מחמשת מיני דגן. אלא הטעם הוא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָגִיל בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן – שידעו את שמותיהם של דברים אלו וממה הם עשויים, וכשיביאו לו מהם ידע שיש בהם חמץ ויזהר מלאוכלם בפסח, ובכותח ידע שיש חלב ויזהר מלאוכלו עם בשר.

מביאה על כך הגמרא מעשה: כִּי הָא דְּהַהוּא בַּר מַעַרְבָא אִיקְּלַע לְבָבֶל – כאותו מעשה שהיה בבן ארץ ישראל שהזדמן לבבל, חֲזָה בֵּירְשָׁא בַּהֲדֵיהּ – היה עמו בשר לאכול, אָמַר לְהוּ [–לבני בבל], קָרֵיבוּ לִי מַתְּכֵילְתָּא – הגישו לי ליפתן ללפת בו את הפת. שָׁמַע דְּקָאָמְרִי קָרֵיבוּ לֵיהּ כּוּתְחָא – ושמע שאומרים זה לזה הגישו לו כותח. בָּיְנוּ דְּשָׁמַע שקראו את שמו של הליפתן כּוּתְחָא, פַּרֵישׁ מלאכלו עם הבשר, מפני שהיה בקי בשמו וידע שיש בו חלב.

שנינו במשנתנו: חֲרֵי אֵלּוּ השנויים במשנתנו [חמץ גמור בתערובת וחמץ נוקשה], בְּאַוְזָרָה – בלאו שלא לאוכלם, אבל אין באכילתם עונש כרת. הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את משנתנו. מבררת הגמרא: מַאן תַּנָּא – מי הוא התנא של משנתנו, ששנה בה דְּחַמֵּי דָּגָן נָמוּר עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת – שחמץ גמור מחמשת מיני דגן שנתערב בדבר שאינו חמץ ונימוח בו ואינו ניכר, כגון כותח הבבלי ושכר המדי, וְחמץ נוֹקְשָׁה [–חמץ רע שאינו ראוי למאכל] בָּעֵינֵיהּ – שלא נתערב בדבר אחר, כגון תבשיטי נשים, מוזהרים מלאכלו בְּלָאו.

משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, משנתנו כשיטת רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּתַנְיָא בברייתא, שֶׁאִיּוֹר – בצק [מחמשת מיני דגן] שהתחיל להחמיץ ולא נתחמץ כל צרכו, שהוא חמץ נוקשה, יִשָּׂרֵף, וְנוֹתְנוֹ לְכַלְבּוֹ, וְהָאוֹכְלוֹ נענש בְּאַרְבָּעִים מלקות.

הגמרא מבררת את כוונת הברייתא ומבארת איך משמע מהברייתא שלרבי מאיר יש לאו בחמץ נוקשה ובחמץ בתערובת. מקשה הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, אָמְרַתְּ – בתחילת הברייתא כתוב 'שֶׁאִיּוֹר יִשָּׂרֵף', אֶלְמָא – מוכח שהשיאור אָסוּר בַּהֲנָאָה, וַהֲרֵי תָּנֵי – ומיד אחר כך כתוב 'וְנוֹתְנוֹ לְכַלְבּוֹ', אֶלְמָא – מוכח שהשיאור מוּתָּר בַּהֲנָאָה. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת התנא לומר, מה ששנה התנא 'שֶׁאִיּוֹר יִשָּׂרֵף', היינו שיאור דְּרַבִּי מֵאִיר – מה שנחשב שיאור לדעת רבי מאיר, דהיינו בצק שהחמיץ קצת והכסיפו פניו, צריך לשורפו לְדעת רַבִּי מֵאִיר, וכן שיאור דְּרַבִּי יְהוּדָה – מה שנחשב שיאור לדעת רבי יהודה, דהיינו בצק שהחמיץ יותר ונעשו בו סדקים כקרני חגבים, צריך לשורפו לְדעת רַבִּי יְהוּדָה. ומה ששנה התנא 'וְנוֹתְנוֹ לְפְנֵי כַּלְבּוֹ', מדובר בשיאור דְּרַבִּי מֵאִיר – במה שנחשב שיאור לדעת רבי מאיר, דהיינו בצק שהכסיפו פניו, לְדעת רַבִּי יְהוּדָה שהוא מותר בהנאה. ומה ששנה התנא לגבי שיאור זה [–בצק שהכסיפו פניו] 'וְהָאוֹכְלוֹ בְּאַרְבָּעִים', אֲתָאן – באנו לומר הדין לְדעת רַבִּי מֵאִיר הסובר שזהו שיאור ולוקים על אכילתו.

מסיימת הגמרא: שְׁמָעֵינָן לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר – מבואר בברייתא זו שרבי מאיר סובר שחמץ נוֹקְשָׁה [–חמץ רע שאינו ראוי לאכילה] בָּעֵינֵיהּ – שאינו מעורב בדבר אחר, אסור בְּלָאו, שהרי שיאור הוא חמץ נוקשה, ולדעתו לוקה עליו ארבעים, וְכָל שֶׁכֵּן שחמץ דָּגָן נָמוּר [–מחמשת מיני דגן] עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת – המעורב בדבר אחר, שאיסורו חמור מחמץ נוקשה בעין, יש בו איסור לאו, ועל כן יש לומר, שמשנתנו ששנינו בה שחמץ נוקשה וחמץ גמור על ידי תערובת איסורים בלאו, כשיטת רבי מאיר היא שנויה.

הגמרא מביאה דעה אחרת כדעת מי שנויה משנתנו: רַב נָחְמָן אָמַר, משנתנו כדעת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הִיא שנויה, דְּתַנְיָא בברייתא, אבלית חֲמֵץ דָּגָן [–מחמשת מיני דגן] נָמוּר שאינו מעורב בדבר אחר, עָנוּשׁ כָּרֵת, וְעל עֵירוּבוֹ – חמץ המעורב ומחוי בדבר אחר, אינו ענוש כרת על אכילתו, אלא עובר בְּאיסור לָאו בלבד, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַל חֲמֵץ דָּגָן נָמוּר שאינו מעורב בדבר אחר עָנוּשׁ כָּרֵת, וכדברי רבי אליעזר, אבל עַל עֵירוּבוֹ – חמץ המעורב בדבר אחר, בְּלֹא כְּלוּם – אינו עובר על אכילתו כלל, אפילו באיסור לאו. וְשָׁמְעֵינַן לֵיהּ מברייתא זו לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר דְּאָמַר, שֶׁחֲמֵץ דָּגָן נָמוּר עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת אסור בְּלָאו, וְכָל שֶׁכֵּן שחמץ נוֹקְשָׁה בָּעֵינֵיהּ – שאינו מעורב בדבר אחר, שהוא חמור מחמץ גמור שנתערב בדבר אחר, אסור בלאו, ועל כן יש לומר שמשנתנו ששנינו בה שבחמץ נוקשה ובחמץ גמור על ידי תערובת יש לאו, בשיטת רבי אליעזר היא שנויה.

הגמרא מבארת במה נחלקו רב יהודה ורב נחמן. שואלת הגמרא: וְרַב נָחְמָן שאמר שמשנתנו כשיטת רבי אליעזר היא שנויה, מַאי טַעְמָא – מה הטעם שלֹּא אָמַר כְּרַב יְהוּדָה בשם רב, שמשנתנו כשיטת רבי מאיר היא שנויה. משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רב נחמן, דִּילְמָא [–שמא] עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם [–שם בברייתא] שעובר בלאו, אֲבָל אֵינוֹ בשיאור, שהוא חמץ נוֹקְשָׁה בָּעֵינֵיהּ [–שאינו מעורב בדבר אחר], אֲבָל בְּחֲמֵץ דָּגָן נָמוּר עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, אֲפִילּוּ בחמץ נוֹקְשָׁה בָּעֵינֵיהּ שהוא קל מחמץ גמור בתערובת, לֹא אָמַר שעובר בלאו, ואילו במשנה מבואר שגם בנוקשה בעין יש לאו.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי רב יהודה בשם רב: תַּנְיָא בברייתא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה – כשיטת רב יהודה אמר רב, שחמץ גמור בתערובת חמור מחמץ נוקשה בעין. כתוב בתורה (שמות יב כ) 'כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ', ויש לומר שלכך נאמר בפסוק 'מחמצת' ולא 'חמץ', לְרַבּוֹת תערובת חמץ, כגון כּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדַי וְחוֹמֶץ הָאֲדוֹמִי וְזֵיתוֹם הַמְצָרִי, שאסורים באכילה. יָכוֹל הייתי לומר שגם יְהֵא עָנוּשׁ על אכילתם כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יב טו) 'כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה' וגו', וכיון שלענין חיוב כרת כתוב 'חמץ' ולא 'מחמצת', אין שום מקור לחייב כרת על תערובת חמץ, ויש לומר שרק על אכילת חֲמֵץ דָּגָן נָמוּר בעין עָנוּשׁ כָּרֵת, וְאילו עַל עֵירוּבוֹ [–תערובת חמץ] אינו נענש בכרת, אלא עובר בְּאיסור לָאו בלבד. מסיימת הגמרא את הראיה: מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר – מי הוא זה ששמעת אותו אומר שעַל עֵירוּבוֹ של חמץ גמור עובר בְּלָאו, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הִיא, כמו ששנינו בברייתא שהביא רב נחמן לעיל, ואם כן

המשך בעמוד קמח

מסתבר שגם ברייתא זו ששנינו בה שעל תערובת חמץ עובר בלאו בשיטת רבי אליעזר היא שנויה, והרי לא מנה בה רבי אליעזר לאסור בלאו אלא תערובת חמץ גמור, **וְאֵילּוּ** חמץ **נוֹקְשָׁה בְּעֵינֵיהּ**, כגון זומן של צבעים עמילן של טבחים וקולן של סופרים השנויים במשנתנו, שאינם ראויים לאכילה, **לֹא קָאָמַר** – לא שנינו בברייתא שיש בו איסור לאו, **שְׁמַע מִינָּהּ נוֹקְשָׁה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֵית לֵיהּ** – מוכח מכאן שלדעת רבי אליעזר אין לאו בחמץ נוקשה, ושחמץ גמור בתערובת חמור מחמץ נוקשה בעין, וכמו שאמר רב יהודה בשם רב שבחמץ נוקשה מודה רבי אליעזר לחכמים שהאוכלו פטור לגמרי, ואין אומרים שכיון שחייב בחמץ גמור בתערובת כל שכן שחייב בחמץ נוקשה בעין.

הגמרא דנה בדעת רבי אליעזר הסובר שיש רק לאו על תערובת חמץ. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שעל חמץ בתערובת יש לאו ואין כרת, **עֵירוּבוֹ בְּלָאוֹ מְנָא לֵיהּ** – מנין לו שבתערובת חמץ יש לאו, ודאי הוא משום **דִּכְתִיב** (שמות יב כ) **'כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ'** – ממה שכתוב בפסוק 'מחמצת' ולא 'חמץ', **אִי הָכִי** [–אם כן] **כָּרֵת נַמִי לְחַיֵּיב** – שגם יהיה חייב על אכילתו כרת **דְּהָא כְּתִיב** (שם יב יט) **'כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת, וְנִכְרְתָה'** וגו', הרי שאף לענין חיוב כרת כתוב בפסוק 'מחמצת' ולא 'חמץ', ויש לנו לומר שהפסוק בא ללמד על תערובת חמץ שחייב כרת על אכילתו.

מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – הפסוק שנאמר לענין חיוב כרת בלשון 'מחמצת', לא בא ללמד על תערובת חמץ, אלא **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – נצרך לדרשה אחרת כפי ששנינו בברייתא, נאמר בתורה (שם יב טו) **'כִּי כָּל אֹכֵל (מחמצת) [חָמֵץ] וְנִכְרְתָה', אֵין לִי** – אין אנו יודעים מפסוק זה שחייב כרת **אֶלָּא** על חמץ **שֶׁנִּתְחַמֵּץ מֵאֵלָיו** – שנהיה חמץ על ידי מינו, דהיינו שאור, אבל חמץ שנתחמץ **מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר** – על ידי מין אחר [כגון על ידי שמרי יין מיובשים] **מְנַיִן** שחייב עליו כרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יב יט) **'כָּל [אֹכֵל] מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה'**, ללמד שחייבים כרת אף על חמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר. וכיון שפסוק זה נצרך לרבות שחייב כרת על חמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר, אין ללמוד ממנו שחייב כרת על תערובת חמץ.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שאת הפסוק שנאמר בו 'מחמצת' לענין כרת אנו מפרשים שהוא בא לרבות חמץ שנתחמץ על ידי דבר אחר, **דְּלָאו נַמִי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – תאמר שגם הפסוק שנאמר בו 'מחמצת' לענין הלאו של אכילת חמץ, בא לרבות חמץ שנתחמץ על ידי דבר אחר להזהיר עליו, ואם כן מנין אנו לומדים שיש לאו בתערובת חמץ.

הגמרא חוזרת בה ממה שפירשה שרבי אליעזר לומד שיש לאו בתערובת חמץ מכך שנאמר בפסוק 'מחמצת' ומביאה מקור אחר לדבריו: **אֶלָּא מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שיש לאו בתערובת חמץ הוא **מְמָה** שנאמר בפסוק (שם יב כ) **'כָּל מַחְמֶצֶת** לא תֹאכֵלוּ', באה תיבת 'כל' לרבות תערובת חמץ, שגם היא בכלל אזהרת הלאו שלא לאכול חמץ.

מקשה הגמרא: **הָתָם נַמִי** – גם שם (שם יב יט) ב'מחמצת' שנאמר לענין חיוב כרת, **הָכְתִיב** – הרי כתוב **'כָּל** אוכל מחמצת ונכרתה', וילמד רבי אליעזר מתיבת 'כל' לחייב כרת על תערובת חמץ. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** 'כל' שנאמר לגבי כרת **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הַנְּשִׁים**, שגם הן חייבות כרת על אכילת חמץ.

מקשה הגמרא: וכי דין זה **שְׁנָשִׁים** שוות לאיש נלמד מהפסוק 'כל אוכל מחמצת ונכרתה', הרי **מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא** – הוא נלמד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – וכן שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל בריית זו, **אָמַר קְרָא** (במדבר ה ו) בענין הגוזל ונשבע לשקר וחזר והודה, שחייב כפרה על עוונו, **'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּה' וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא'**, ומכך שנאמר 'איש או אשה' בענין חיוב קרבן של החוטאים, למדנו **שְׁהַשָּׁוָה הַכָּתוּב (איש לאשה) [אִשָּׁה לְאִישׁ] לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה** – שאשה חייבת בעונש כאיש, ויש ללמוד מכאן שמווזהרת היא בכל מצוות לא תעשה שיש בה עונש, כגון מלקות או כרת, ואם כן מפסוק זה יש לנו ללמוד שגם הנשים בכלל אזהרת אכילת חמץ ועונש כרת לאוכל, ואין צריך ללמוד ענין זה מהפסוק 'כל אוכל מחמצת ונכרתה'.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרך הכתוב ללמד בפירוש חיוב נשים על אכילת חמץ, ולא הייתי יודעו מהכתוב 'איש או אשה',

שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, הוֹאִיל וּכְתִיב (דברים טו ג) 'לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת', הקישה התורה איסור אכילת חמץ לאכילת מצה, ללמד שכָּל מי שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּכלל ציווי התורה קוּם אֱכוֹל מַצָּה, יֵשְׁנוֹ אף בְּכלל הציווי בַּל תֹּאכַל חָמֵץ. וְהָנֵי נָשֵׁי – ונשים אלו, הוֹאִיל וְלֵיתָנְהוּ [–ואינן] בְּכלל המצוה קוּם אֱכוֹל מַצָּה, משום דְּהָווֹ לֵיהּ [–שהיא] מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא (היא) – שהזמן גורם למצוה שתבוא, כלומר שיש זמן מיוחד לקיומה, ונשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, אֵימָא – שמא תאמר מחמת ההיקש שבְּכָל תֹּאכַל חָמֵץ נַמִּי לֵיתָנְהוּ – גם אינן מצָוות, ולכך אין לאסור נשים באכילת חמץ מצד שהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. קָא מַשְׁמַע לָן הפסוק 'כָּל' שנאמר באיסור אכילת חמץ, שאף הנשים מוזהרות על אכילת חמץ.

מוסיפה הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאִתְרְבוּ לְהוּ – ועכשיו שנתרבו הנשים מ'כל' שאף הן מוזהרות בְּכָל תֹּאכַל חָמֵץ, אִיתְרֵי נַמִּי – נתרבו גם לָאֲכִילַת מַצָּה בלילה הראשון, אף על פי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, כְּמוּ שדרש רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר], דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נָשִׁים חַייבוֹת בַּאֲכִילַת מַצָּה דְּבַר תּוֹרָה אפילו שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ וגו' שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת', הוקשה אכילת חמץ לאכילת מצה, ללמד שכָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּכלל הציווי בַּל תֹּאכַל חָמֵץ, יֵשְׁנוֹ בְּחִיוּב אֲכִילַת מַצָּה, וְהָנֵי נָשֵׁי נַמִּי – וגם נשים אלו, הוֹאִיל וְיֵשְׁנָן בְּכָל תֹּאכַל חָמֵץ, שהרי התרבו מן הכתוב 'כָּל', יֵשְׁנָן בְּכלל הציווי קוּם אֱכוֹל מַצָּה.

הגמרא דנה בדעת רבי אליעזר הסובר שתיבת 'כל' שנאמרה לגבי כרת באה לרבות את הנשים ואין ללמוד ממנה לתערובת חמץ. שואלת הגמרא על רבי אליעזר: וּמַאי חָזֵית – ומה ראית לומר דְּהַאי 'כָּל' הנאמר בפסוק 'כָּל אוֹכֵל מַחֲמֶצֶת וְנִכְרְתָה', בא לְרַבּוּיֵי נָשִׁים שֶׁהן מצוות שלא לאכול חמץ, מַפְקַת עֵירוּבוֹ – והינך מוציא תערובת חמץ ואינך מרבה חיוב כרת על אכילתו. אִימָא – שמא תאמר ש'כָּל' בא לְרַבּוּיֵי עֵירוּבוֹ לחייב עליו כרת, ואל תרבה נשים. משיבה הגמרא: מְסָתַּבְרָא קָאֵי בְּאוֹכְלִין – מסתבר שהפסוק המדבר בבני אדם האוכלים, מַרְבֶּה אוֹכְלִין – בא לרבות עוד אוכלים, אך האם נאמר שקָאֵי בְּאוֹכְלִין וּמַרְבֶּה דברים הנֶּאֱכָלִין, ודאי אינו כן. לכך יש לומר שהפסוק הנאמר לענין כרת 'כָּל אוֹכֵל' המדבר באוכלים, בא לרבות אוכלים, דהיינו נשים, שאף הן בכלל האיסור, ולא בא לרבות דבר הנאכל, דהיינו חמץ בתערובת.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ – הקשה רַב נָתָן אֲבוּהּ [–אביו] דְּרַב הוּנָא (בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן), וְכָל חֵיבָא דְּקָאֵי בְּאוֹכְלִין – וכי בכל מקום שהפסוק מדבר באוכלים לֹא מַרְבֶּה נֶאֱכָלִין, וְהָא תַּנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק לגבי איסור אכילת חלב (ויקרא ז כה) 'כִּי כָל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה', וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', אֵין לִי ללמוד לאסור מן הכתוב אֶלָּא חֵלֶב בהמות קדשים תְּמִימִין, שֶׁרָאוּי הוא לְיִקָּרֵב על המזבח, שהרי בכך עוסק הפסוק, אבל חֵלֶב קדשים בַּעֲלֵי מוּמִין שאינו ראוי ליקרב על המזבח מַנַּיִן שאסור לאכלו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִן הַבְּהֵמָה', לרבות כל בהמה, ואפילו בעלת מום. ואין לי שאסור אלא חלב בהמת קדשים, אבל חֵלֶב בהמת חוּלִּין מַנַּיִן שאסור, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל אוֹכֵל חֵלֶב' לרבות אף חלב בהמת חולין. מבאר רב נתן את קושייתו: וְהָא הָנָא – והרי כאן לגבי חלב דְּקָאֵי – שעוסק הכתוב בְּאוֹכְלִין, שנאמר בו 'כָּל אוֹכֵל חֵלֶב', וְקָא מַרְבֶּה נֶאֱכָלִין – ואף על פי כן אנו אומרים שבא לרבות חלב בהמת חולין שהוא דבר הנאכל.

מתרצת הגמרא: הָתָם – שם לגבי חלב, דִּילְפָא [–שאין] אוֹכְלִין שנוכל לרבותם מהכתוב, שהרי נשים כבר אסורות בו, שהוקשה אשה לאיש לכל איסורים שבתורה כדברי רב יהודה אמר רב (לעיל ע"א), יש לנו לומר שהכתוב מַרְבֶּה נֶאֱכָלִין, דהיינו חלב בהמת חולין, אבל הָכָא – כאן לגבי חמץ דְּאִיבָּא – שיש אוֹכְלִין לרבותם מהכתוב, דהיינו נשים, שלולי הריבוי היינו אומרים שאין להן איסור לאכול חמץ כמו שנתבאר לעיל, לֹא שָׁבִיק לְהוּ לְאוֹכְלִין וּמַרְבֶּה נֶאֱכָלִין – אין להניח מלרבות את האוכלים, דהיינו נשים, ולרבות נאכלים, דהיינו תערובת חמץ.

הגמרא דנה בדעת חכמים הסוברים שאין איסור בתערובת חמץ. מקשה הגמרא: וְרַבָּנָן בברייתא לעיל (ע"א) החולקים על רבי אליעזר ואינם מחייבים כלום על תערובת חמץ, הרי כיון דְּלֵית לְהוּ עֵירוּב – שלדעתם אין לאו על תערובת חמץ, ודאי הוא ש'כָּל' לֹא דָּרְשִׁי – שאינם דורשים תיבת 'כל' שנאמרה בפסוק 'כָּל מַחֲמֶצֶת בפסוק לא תֹאכְלוּ' לרבות תערובת חמץ, ואם כן אינם דורשים גם תיבת 'כל' שנאמרה בפסוק 'כָּל אוֹכֵל מַחֲמֶצֶת לא תֹאכְלוּ' לרבות תערובת נשים באיסור אכילת חמץ, אֶלָּא נָשִׁים מְנָא לְהוּ – אם כן מנין להם שנשים אסורות באכילת חמץ.

מתרצת הגמרא: אף שתיבת 'כָּל', רבנן לֹא דָּרְשִׁי, ולכך אינם דורשים מהאזהרה 'כָּל מַחֲמֶצֶת לא תֹאכְלוּ' לרבות תערובת חמץ, מכל מקום תיבות 'כִּי כָּל' כן דָּרְשִׁי, ולגבי כרת על האוכלים חמץ נאמר (שמות יב יט) 'כִּי כָל אֹכֵל מַחֲמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל', ויש לרבות אף את הנשים.

הגמרא חוזרת לדון בדעת רבי אליעזר. מקשה הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הדורש תיבת 'כל' לרבות, ואינו מחייב כרת על תערובת חמץ משום שריבוי הכתוב 'כִּי כָּל אֹכֵל מַחֲמֶצֶת וְנִכְרְתָה' לרבות נשים, אֵימָא – תאמר לדעתו שתיבת 'כָּל' שבפסוק זה באה לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים לכרת, ומה שנאמר בו 'כִּי כָל' בא לְרַבּוֹת אֶת עֵירוּבוֹ – שיש חיוב כרת בתערובת חמץ, ומדוע אינו מחייב כרת על תערובת חמץ. וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לדחות ש'כִּי כָל' רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא דָּרִישׁ לריבוי בפני עצמו, וְהָתַנְיָא בברייתא, ציותה התורה שְׂאוֹר בַּל תַּקְטִירוּ על המזבח, שנאמר (ויקרא ב יא) 'כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ, כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'. ומאחר שאין הקטרה בפחות מכזית, אֵין לִי שעובר על לאו זה אֶלָּא כשהקטיר כְּזוֹלוֹ, שהקטיר כזית שאור והיתה הקטרה שלימה מאיסור, אבל כאשר הקטיר מְקַצָּתוֹ – חצי זית של שאור, שאינו הקטר שלם, מַנַּיִן שאף הוא עובר בלאו זה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל שְׂאֹר' לרבות אפילו מקצתו. עֵירוּבוֹ מַנַּיִן – אם השאור שהקטיר לא היה בעין, אלא מעורב ובלול במנחה אחרת של מצות לאחר שפתתן, מנין שעובר בלאו זה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל שְׂאֹר', ומה שנאמר 'כי כל' בא לרבות אף את עירובו. ומדייקת הגמרא: מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּדָרִישׁ 'כָּל' – מי הוא התנא ששמעת שהוא דורש תיבת 'כל' לרבות, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוא, כמו שהתבאר לעיל, ואם כן ברייתא זו הדורשת תיבת 'כל' רבי אליעזר היא, וְקָא דָּרִישׁ – והוא דורש בברייתא זו 'כִּי כָל', ומוכח שרבי אליעזר דורש 'כי כל'. ואם כן קשה, מדוע רבי אליעזר אינו מרבה מ'כי כל' הכתוב בענין חמץ בפסח חיוב כרת על תערובת חמץ. מסיקה הגמרא: קַשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

פתיחה לסוגיית 'היתר מצטרף לאיסור' ו'טעם כעיקר':

'היתר מצטרף לאיסור' הוא שאם אכל חצי כזית איסור וחצי כזית היתר בבת אחת, ההיתר מצטרף לאיסור להשלים שיעורו. ובסוגייתנו נחלקו אמוראים באלו איסורים היתר מצטרף לאיסור. 'טעם כעיקר' הוא שאם בישל או שרה איסור והיתר ביחד ונתן האיסור טעם בהיתר, דין ההיתר [אף לאחר שהפרידו מגוף האיסור] כדין האיסור, מחמת טעם האיסור שבו, ואף על פי שההיתר היה מרובה מהאיסור, לפי שטעמו של איסור הרי הוא כעיקרו וממשו. דין 'טעם כעיקר' נאמר בכל האיסורים שבתורה. לעיל נתבאר החיוב על אכילת חמץ והקטרת שאור שבתערובת היתר. הגמרא מבארת דין צירוף היתר לאיסור להשלמת שיעורו: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין הֶיתֵּר מַצְטָרֵף לְאִיסּוּר להשלים את שיעורו של האיסור כדי להתחייב עליו, חוּץ מֵאִיסּוּרֵי אכילה ושתיה של נָזִיר, שבהם ההיתר מצטרף להשלים את שיעור האיסור, כגון אם אכל הנזיר חצי כזית ענבים וחצי כזית לחם בבת אחת, הלחם מצטרף לענבים וחייב, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה בענין הנזיר (במדבר ו ג), 'מִשְׁרַת עֲנָבִים לא יִשְׁתֶּה', הרי שחייב על פת השרויה ביין, ובהכרח מדובר שאין ביין בפני עצמו שיעור כזית, שהרי באופן שיש ביין לבדו שיעור כזית אין חידוש שחייב ואין הפסוק צריך להשמיעו, אלא מדובר שרק יחד עם הפת

המשך בעמוד קמט

יש כזית, והשמיענו הכתוב שבאיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור.
וְזֶעֵירִי אָמַר, אַף בְּשָׁאוֹר כָּל תַּקְטִירוּ – באיסור הקטרת שאור על גבי
המזבח, היתר מצטרף לאיסור, ולכן אם הקטיר כחצי זית שאור
וכחצי זית מצה עמו, ואינם מעורבים אלא כל אחד ניכר, חייב
מלקות על הקטרה זו.
הגמרא מקשה על דברי זעירי: הרי **כְּמַאן** – כדעת מי אמר זעירי
את דבריו, ודאי אמרם **כְּדַעת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, דְּדָרֵישׁ** – שדורש זאת

מתיבת **'כָּל'** שבפסוק (ויקרא ב יא) 'כָּל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לא תַקְטִירוּ
מִמֶּנּוּ', וכמובא בברייתא לעיל [מקצתו] של שאור שהקטירו], מניין
[שחייב עליו], תלמוד לומר כל', ולדעת רבי אליעזר 'מקצתו'
הכוונה חצי זית שאור ועמו חצי זית מצה, ולמדים מ'כל' שהמצה
המותרת מצטרפת לשאור האסור להשלים שיעור האיסור
ולהתחייב על ההקטרה, ומעתה קשה, **אִי הָכִי** – אם כן שזעירי
אמר דבריו כדעת רבי אליעזר,